

S2-opettajien kannanotto kotoutumis- sekä luku- ja kirjoitustaidon opetuksen opetussuunnitelmien perusteisiin

29.11.2011

Aikuisten maahanmuuttajien kotoutumiskoulutus

Suomi toisena kielenä -opettajat ry. pitää työryhmän esitystä aikuisten maahanmuuttajien kotoutumiskoulutuksen opetussuunnitelman perusteiksi kokonaisuudessaan onnistuneena ja koulutuksen laatua kehittäväenä. On myös hyvä, että opetussuunnitelma on kaikkia työvoimapolitiittisen koulutuksen järjestäjiä velvoittava.

Olemme kuitenkin huolissamme siitä, miten omaehtoiseen koulutukseen osallistuville taataan oikeus samansisältöiseen kotoutumiskoulutukseen, minkä työvoimapolitiittiseen kotoutumiskoulutukseen osallistuvat saavat. Olemme ymmärtäneet, että esimerkiksi aikuislukioita ei uusi opetussuunnitelma tule velvoittamaan, vaan niissä noudatetaan aikuislukioiden omia opetussuunnitelmia. Vapaata sivistystyötä tekevät oppilaitokset puolestaan noudattavat omia opetussuunnitelmiaan. Ottamatta kantaa näiden oppilaitosten opetussuunnitelmiin sinänsä, emme pidä oikeudenmukaisena emmekä tasa-arvoisena sitä, että kotoutumisvaiheessa olevat maahanmuuttajat saattavat saada aivan erilaista koulutusta siitä syystä, että he sattumalta ohjautuvat erityyppisten oppilaitosten koulutuksiin. Onnistuneen kotoutumisen edellytyksenä on mielestämme se, että opetuksella on myös muita tavoitteita kuin puhdas kielen oppiminen ja tähän uusi kotoutumiskoulutuksen opetussuunnitelma antaa selkeät raamit.

On hyvä, että opetussuunnitelmaluonnoksessa on lisätty koulutuspolkuja ja täsmennetty eri poluille ohjaamisen kriteerejä. Ilmaissimme kuitenkin huolestamme nopeasti etenevän koulutuspolun pituudesta ja tavoitetasosta. Mikäli nopea koulutuspolku on kestoltaan muita polkuja lyhyempi, ei opiskelija pysty saavuttamaan nopean polun tavoitteeksi kirjattua työllistymistä akateemiseen ammattiin tai suoriutumista oman alan täydennyskoulutuksesta. On myös tutkimukseen perustuvia viitteitä siitä, ettei kielitaidon tavoitetaso B1.1 ole ammatillisiin tavoitteisiin nähden riittävä (ks. esim. Jäppinen, Tuula: Suullinen suomen taito ja aikapaine liike-elämässä, Puhe ja kieli 4/2011). Nopean koulutuspolun pituuden voi nähdä ongelmallisena myös opiskelijoiden tasa-arvon näkökulmasta: se, että opiskelijalla on mukanaan esimerkiksi opiskelutaitoja ja kokemusta kielenopiskelusta, voi vähentää hänen mahdollisuuksiaan saada koulutusta ja toisaalta työllistyä oman alansa työtehtäviin. Esimerkiksi pääkaupunkiseudulla noin 10 prosentilla vieraskielisistä eli noin 10 000 maahanmuuttajalla on korkeakoulututkinto joko Suomesta tai ulkomailta (Tilastokeskus 24.5.2010). Suomessa suoritettu tutkinto on yleensä hankittu englanninkielisestä ohjelmasta. B1.1-tasolta eteenpäin johtavaa kielikoulutusta on Suomessa pääasiassa tarjolla vain maksullisina omaehtoisina kursseina muutamassa harvassa oppilaitoksessa.

Toivomme myös, että opetussuunnitelma antaisi polkujen osalta selkeät valtakunnalliset suositukset siitä, minkä pituisia eri polut ovat, jotta eri puolilla Suomea toteutettavat kotoutumiskoulutukset eivät pituudeltaan asettaisi niihin osallistuvia maahanmuuttajia epätasa-arvoiseen asemaan keskenään alueellisten erojen vuoksi. Myös moduulien pituudet olisi hyvä valtakunnallisesti

määrittää, jotta kun maahanmuuttaja muuttaa paikkakunnalta toiselle, on koulutusjärjestelmän valtakunnallisen johdonmukaisuuden takia täysin selkeää, missä moduulissa hän jatkaa opiskeluaan uudessa kotikunnassaan. Näin välttyttäisiin resurssien tuhlaamiselta uudelleen testaamiseen, mikä alueellisesti toisistaan poikkeavien opetusjärjestelyjen takia ei nykytilanteessa ole mahdollista.

Suomenopetuksen osalta opetussuunnitelmaluonnos tukeutuu selkeästi viimeaikaiseen tutkimustietoon. Opetussuunnitelma-luonnoksessa on ansiokkaasti kuvattu kielenoppimisen prosessiluonnosta sekä avattu *Eurooppalaisen viitekehyksen* toiminnallista kielitaitokäsitystä ja taitotasojattelu käytännön opetus- ja arviointityössä. Tällainen opetussuunnitelma palvelee nähdäksemme käytännön opetus- ja arviointityötä jäsentävänä työkaluna.

Pidämme keskeisenä parannuksena sitä, että kotoutumiskoulutusta järjestäviltä oppilaitoksilta edellytetään nyt opetussuunnitelma-työtä. Opetussuunnitelmien olemassaolo toimii koulutusta yhdenmukaistavana tekijänä ja lisää näin koulutuksen yhteis-mitallisuutta ja koulutukseen osallistujien yhdenvertaisuutta. Kannamme kuitenkin huolta siitä, miten oppilaitoksen oman opetussuunnitelmatyön laatua valvotaan.

Suomenopetuksen näkökulmasta opetussuunnitelmaluonnos tuo nähdäksemme keskeisiä opetustyötä jäsentäviä parannuksia. Kiitämme työryhmää työtapoja perusteellisesti kuvaavasta luvusta. Huomautamme kuitenkin, että käsityksemme mukaan kuvatuunlaiseen työskentelyyn ohjaavaa oppimateriaalia ei juurikaan ole saatavilla, mikä voi opettajan näkökulmasta vaikeuttaa kuvatuunlaisten työtapojen toteuttamista. Olennaista kuitenkin on, että työtapojen kuvaaminen näin perustellusti ja huolellisesti antaa selkeän signaalin myös oppimateriaalien kustantajille.

Pidämme onnistuneena myös uutta kotoutumiskoulutuksen sisältöjen kuvausta, jossa samat temaattiset kokonaisuudet toistuvat ja syvenevät taitotasolta toiselle. Tällöin koulutuksen eri taitotasot tavoittelevat moduulit eivät jää keskenään irrallisiksi, vaan työskentelyyn (oppimiseen ja arviointiin) tulee jatkuvuutta ja uuden oppiminen nivoutuu aidosti aiemmin opittuun. Aihealueiden kuvauksen lisäksi kullekin taitotasolle tyypillisten kielenkäyttö- ja viestintätaitojen määrittely tukee opettajaa (ja oppijaa) opiskelun suunnittelussa, toteutuksessa ja arvioinnissa. Toisin sanoen koulutuksen sisällöllinen kuvaus tukee erinomaisesti funktionaalista, taitotasojatteluun perustuvaa kielenopetusta.

Opetussuunnitelmaluonnoksen tapa käsitellä kielitaidon arviointia koko koulutuksen mittaisena, ensisijaisesti oppimista ja opiskelutaitojen kehittymistä palvelevana prosessina, on hyvin linjassa toiminnallisen kieli- ja kielenoppimiskäsityksen kanssa. On tärkeää, että arviointi mielletään olennaiseksi osaksi oppimista, koulutuksen suunnittelua ja toteutusta, eikä esimerkiksi siirtymä- ja päättövaiheissa tehtäväksi testaukseksi. Päättöarvioinnin osalta pidämme hyvänä ratkaisuna sitä, että opiskelija saa arvion kaikilta kielitaidon osa-alueilta. Profiileittainen arviointi paitsi laajentaa näkemystä kielitaidosta ja ohjaa koulutusta monipuolisempaan suuntaan, on myös nähdäksemme aiempaa oikeudenmukaisempaa ja informatiivisempaa, joskin myös opettajalle toki haastavaa (ks. alla).

Opetussuunnitelmaluonnoksessa mainitaan monia keskeisiä arvioinnin periaatteita ja näkökulmia arviointiin, kuten monipuolisuus, mielekkyys, kriteeriviitteisyys ja kriteerien läpinäkyvyys, jaettu arviointivastuu ja palautteen merkitys. Näiden, samoin kuin toiminnallista kielenopetusta yleisemminkin koskevien periaatteiden, havainnollistamiseksi olisi hyvä, jos Opetushallituksessa voitaisiin harkita opetussuunnitelman soveltamista tukevan materiaalin julkaisemista esimerkiksi pedagogisen tai arviointioppaan muodossa (vrt. päivitystä kaipaava Kokkosen, Laakson ja Piikin 2008 laatima arviointiopas; tässä hyödynnettävissä olisi esimerkiksi Kotoraide- ja Testipiste-

projekteissa kattunutta osaamista). Myös koulutuksen päättövaiheen kielitaidon arviointi profiilina, kaikki kielitaidon osa-alueet huomioiden, saattaa alkuvaiheessa olla haasteellista, jos toimivat käytännöt ja työyhteisön tuki puuttuvat. Päättöarvioinnin seuraamuksellisuuden (siis kriittisyys, opiskelupaikat, kurssille pääsy jne.) vuoksi olisi hyvä, jos esimerkiksi yksin työskentelevillä tai alalle vasta tulleilla opettajilla olisi käytössään tukimateriaalia. Testipisteessä tekeillä oleva kotoutumiskoulutuksen lopputesti toimii aikanaan osaltaan päättöarvioinnin tukena, mutta opettajan oppaan avulla opetusta ja arviointia voitaisiin ohjata pitkäjänteisempään, opetuksen osaksi niveltyvään, oppimista tukevaan arviointityöhön.

Luku- ja kirjoitustaidon koulutus

Suomi toisena kielenä -opettajat ry. pitää hyvänä kehityksenä sitä, että luku- ja kirjoitustaidon koulutukseen on laadittu koulutuksen järjestäjiä velvoittava opetussuunnitelma. Tärkeää on sekin, että koulutuksen järjestäjä velvoitetaan laatimaan oma opetussuunnitelma ja tätä työtä linjataan selkeästi. Toivomme kuitenkin, että opetussuunnitelman laatinut työryhmä ehtisi selkeyttää opetussuunnitelmaa vielä alkukartoituksen sekä sanasto ja aihepiirit -luvun osalta.

Opetussuunnitelma linjaa, että opiskelijalle tehdään kotoutumislain mukainen alkukartoitus. Tämän perusteella opiskelija valitaan kurssille, jonka alussa tehdään lähtötason arviointi. Koska opiskelijat ohjataan sopivaan moduuliin tai opetusryhmään jo alkukartoituksen perusteella, pitäisi alkukartoituksen kyetä mittaamaan varmasti opiskelijan soveltumista lukutaitokoulutukseen. Kannamme kuitenkin huolta siitä, miten nykyisten alkukartoitusvälineiden ja lyhyen tapaamisen perusteella voidaan määritellä, kuuluuko henkilö kotoutumiskoulutuksen hitaalle polulle vai lukutaitokoulutukseen. Miten toimitaan tilanteessa, jossa opiskelija on valittu lukutaitokoulutukseen, mutta lähtötason selvittelyssä kurssin alussa todetaan, että kotoutumiskoulutuksen hidas polku olisikin hänelle sopivampi?

Tavoitteita ja keskeisiä sisältöjä koskevassa luvussa *sanasto ja aihepiirit* on nostettu omaksi itsenäiseksi kokonaisuudekseen. Tässä kaipaaisimme opetuksen tueksi perustellumpaa kuvausta siitä, miksi tällaiseen ratkaisuun on päädytty ja miten *sanasto ja aihepiirit* ja niiden opiskelu sidotaan kielitaidon eri osa-alueisiin.

Tavoitteita ja keskeisiä sisältöjä koskevaan lukuun toivoisimme myös nykyistä vieläkin selkeämpää ohjausta ja kuvausta siitä, miten opiskelijaa ohjataan alusta asti lukemaan ja kirjoittamaan itselleen merkityksellisiä tekstejä, jotka liittyvät hänen omiin ilmaisutarpeisiinsa.

Opetussuunnitelma linjaa, että arvioinnissa huomioidaan kaikki kielitaidon osa-alueet: kuunteleminen ja kuullun ymmärtäminen, puhuminen, lukeminen ja luetun ymmärtäminen, kirjoittaminen, numeeriset valmiudet sekä sanasto ja aihepiirit. Arviointitaulukossa sanaston osaaminen on toisaalta liitetty osaksi kielitaidon osa-alueita ja toisaalta nostettu kokonaan omaksi arvioitavaksi kohdakseen. Epäselväksi jää, miksi tällaiseen ratkaisuun on päädytty. Mitä lisäarvoa arviointiin saadaan, jos sanasto irrotetaan omaksi alueekseen? Lisäksi arviointiohjeistuksista ei käy ilmi, arvioidaanko tässä reseptiivistä vai produktiivista sanaston hallintaa.

Pidämme erittäin hyvänä asiana sitä, että luku- ja kirjoitustaidon opetuksen kohderyhmät on määritelty uudelleen ja nyt mukana on myös ns. semilukutaitoiset. Kokonaisuutena luku- ja kirjoitustaidon koulutuksen opetussuunnitelman luonnos sisältää enemmän konkretiaa kuin vielä voimassa oleva opetussuunnitelma. Etenkin oppimisympäristön, toimintakulttuurin ja työtapojen

käsittely on ansiokasta. Myös eheyttämisen ja eriyttämisen kuvaus on modernia ja niitä valotetaan selkein esimerkein.

Lopuksi

Kiitämme työryhmiä selkeistä ja asiantuntevista kotoutumiskoulutusta ja luku- ja kirjoitustaidon koulutusta koskevista linjauksista. Kiitämme myös mahdollisuudesta julkisesti kommentoida opetussuunnitelman perusteita.